

Formacja katechetów na współczesne czasy

Katecheza jest posługą słowa i wymaga odpowiedniego przygotowania, a także permanentnej formacji katechetów. Zadaniem duszpasterstwa katechetycznego wspólnoty Kościoła jest troska o ich wykształcenie i przygotowanie oraz stałą formację. „Przekonanie to wypływa zarówno z założeń dydaktycznych i pedagogicznych katechezy, jak i z tradycji Kościoła, który zawsze wyrażał przekonanie, że wychowanie osoby ludzkiej dokonuje się najskuteczniej w wyniku osobowego oddziaływania. Z tej też racji nie można pojmować katechetycznej formacji katechetów jedynie jako doskonalenia narzędzi pracy, ale głównie jako formację osoby katechety. Bowiem narzędzia pracy nie mogą być naprawdę skuteczne, jeśli nie będą używane przez dobrze uformowanych katechetów” (DKKKwP 149). Formacja katechetów jest to proces zmierzający do ukształtowania dojrzałej, służebnej, dialogicznej i twórczej osobowości katechety, zdolnej do pracy w katechezie. Dokumenty Kościoła wskazują, że diecezjalne duszpasterstwo katechetyczne powinno przyznać absolutne pierwszeństwo formacji katechetów świeckich i należy ją otoczyć skrupulatną troską (por. DOK 234). Katecheza obejmuje swym zasięgiem zarówno orędzie Chrystusa, jak i życie konkretnego człowieka z jego uwarunkowaniami środowiskowymi wraz z zachodzącymi przemianami i chce go doprowadzić do wewnętrznej jedności i harmonii z Bogiem¹. Złożone

warunki życia współczesnego człowieka, nacechowane szybkimi zmianami oraz bogactwo Orędzia Bożego wymagają gruntownej formacji katechetów. Ta potrzeba formacji katechetów na współczesne czasy wynika także z misji nauczania w dzisiejszym świecie i pomocy człowiekowi w rozwoju jego wiary oraz właściwym nakreśleniu perspektyw życia.

1. Potrzeba formacji katechetów

Nie można mówić o postępie w dziedzinie katechizacji bez odpowiedniego przygotowania katechetów. Ojciec Święty Jan Paweł II podaje przykład Chrystusa, który podczas publicznej działalności „zajmował się przede wszystkim formowaniem tych, którzy mieli głosić całemu światu Jego orędzie. (...) Chciał, aby przebywali zawsze przy Nim, by wpoić im prawdę swojego orędzia nie tylko słowami, ale także poprzez przykład własnego życia i codzienne obcowanie. Uczniom ujawnił tajemnicę swojego Królestwa (...). Wzbudził w nich wiarę i rozwijał ją stopniowo poprzez pełniejsze nauczanie”². Papież zwraca uwagę na formację prowadzoną przez Chrystusa, który wiele czasu poświęcał swoim uczniom, pozwalał im żyć w swojej bliskości, zapoznawał z nauką, wzbudzał w nich wiarę i przygotowywał do wypełnienia misji głoszenia całemu światu Jego Orędzia. Dzisiaj to Kościół – zdaniem Ojca Świętego – wypełnia taką rolę, jak kiedyś Chrystus i przywiązuje

¹ Por. R. Murawski, *Katecheza wierna Bogu i człowiekowi*, „Katecheta” 18 (1974) nr 5, s. 196-201.

² Jan Paweł II, *Wierzę w Boga Ojca Stworzyciela*, red. S. Dziwisz, J. Kowalczyk, T. Rakoczy, Rzym 1987, s. 30.

wielką wagę do formacji katechetów³. Dokumenty poświęcone katechezie mówią, iż „najpierw są katecheci, a później katechizmy” (RdC 200) oraz metody czy środki (por. DCG 108). *Dyrektorium katechetyczne Kościoła katolickiego w Polsce* wskazuje, że „Skuteczność katechezy zapewnia odpowiednia formacja katechetów” (DKKKwP 149). Charakter formacji katechetów przybierał w ciągu historii różne formy zależnie od aktualnej koncepcji Kościoła i katechezy. W początkach chrześcijaństwa formacja katechetów była ściśle związana ze wspólnotą Kościoła. W czasach nowożytnych (głównie XVIII-XX w.) zmierzała do przygotowywania katechetów do roli nauczyciela, wychowawcy. W okresie międzywojennym i bezpośrednio po II wojnie światowej zajmowano się osobowością katechety. Domagano się od katechetów dojrzałej osobowości, dobrego wykształcenia i przygotowania, ze znajomością metod oraz uczniów. W okresie kerygmatycznym głównie eksponowano treść katechezy, w której katecheta pełnił rolę współpracownika Boga i występował jako posłaniec i herold⁴. Następnie zaczęto zwracać uwagę na odniesienie do innych, na środowisko społeczne i podkreślano obecność katechety jako animatora i świadka wiary. Żywe zainteresowanie katechizacją po Soborze Watykańskim II stało się dla całego Kościoła nowym wezwaniem do odpowiedzialnego przygotowania sług Słowa. Potrzeba formacji katechetów jest wynikiem pogłębionego spojrzenia na katechezę oraz odnowę w Kościele zainicjowaną przez Sobór Watykański II.

Dokumenty Kościoła i bogata literatura katechetyczna wskazują na konieczność formacji katechetów. Im szybciej zmieniają się warunki,

tym częściej Kościół stawia sobie pytanie, jak skutecznie i lepiej ewangelizować. W Dekrecie soborowym o misyjnej działalności Kościoła znajdujemy wezwanie do kształcenia katechetów tak, aby mogli jak najlepiej wykonywać swoje zadanie (por. DM 19). W tym duchu utrzymane są rozporządzenia *Kodeksu Prawa Kanonicznego*, który podaje, że katecheci powinni otrzymać odpowiednie przygotowanie, aby w ten sposób mogli realizować w Kościele czekające ich zadanie. Obowiązek zorganizowania formacji i kształcenia katechetów spoczywa na biskupach ordynariuszach (por. KPK 773-780). Tak więc formacja ma obejmować pełny rozwój osobowości przyszłego katechety, jego wiarę, zdolności doktrynalne oraz praktyczne wykorzystanie środków i metod w katechizacji. Właściwie pojęta formacja ma swój początek we wspólnocie Kościoła. Świadomość Kościoła jako „komunii” (por. PDV 59) jest podstawą do podjęcia wszelkiego rodzaju formacji, a szczególnie formacji katechetów. Cała formacja rozpoczyna się we wspólnocie i zmierza do służby na wzór Jedyne-go Nauczyciela i Wychowawcy we wspólnocie – Jezusa Chrystusa. Formacja katechetów powinna realizować się na trzech płaszczyznach: duchowej (być), intelektualnej (wiedzieć) i duszpasterskiej (działać). Pierwsze dwie płaszczyzny dotyczą osobowości katechety i jego dojrzewania w wierze. Natomiast formacja duszpasterska (pastoralna) wskazuje na relacje katechety do katechizowanych. Dzięki niej katecheci zdobywają praktyczne umiejętności współpracy i przekazu wiadomości i postaw dzieciom i młodzieży. Katecheta występuje we wspólnocie jako świadek posłannictwa chrześcijańskiego, jako ten, który służąc innym,

³ Por. tamże.

⁴ Por. M. Majewski, *Katecheza wierna Bogu i człowiekowi*, Kraków 1986, s. 97.

dzieli się z nimi owocami swej dojrzałej wiary oraz roztropnie kieruje wspólnym poszukiwaniem. Ostatecznym bowiem celem działalności wychowawczej katechety jest udzielanie pomocy uczestnikom katechezy w życiu według wiary. Dlatego też katecheci we wspólnocie muszą stać się „świadkami” i uczestnikami tajemnicy, którą żyją i przekazują innym. Muszą także swoim życiem świadczyć o Chrystusie. Dawanie świadectwa wiary swoim życiem jest podstawowym sposobem nauczania i głoszenia wiary. Katecheci uczestniczą w misji wiary Kościoła na tyle, na ile żyją wiarą, propagując życie chrześcijańskie i sami są chrześcijanami. Rola wspólnoty w procesie wychowania i formowania dojrzałej osobowości katechetów jest niezastąpiona. Tylko we wspólnocie można mówić o wychowaniu ludzi do współodpowiedzialności chrześcijańskiej (por. DCG 65). Katecheta jest przez Kościół „wezwany” i „powołany” do służby katechetycznej i posiada „mandat” wspólnoty kościelnej. „Nawet najbardziej zapomniany katecheta w jak najbardziej odległym kraju (...) głosi Ewangelię, gromadzi swą małą wspólnotę i tym samym wykonuje akt Kościoła, nie rości sobie prawa do tej misji ani nie działa z własnego natchnienia, lecz w łączności z posłannictwem całego Kościoła” (EN 60). Nauczać w Kościele może tylko osoba wezwana do tego dzieła przez wspólnotę Kościoła. Każdy katecheta powinien być świadomy, że otrzymał łaskę wiary od Boga i zobowiązuje się do jej przyjęcia (por. RdC 185). Jest to dar powołania, gdyż „Nie wybiera się faktu bycia katechetą, lecz odpowiada się na wezwanie Boga” (RdC 185). Katecheta jest zaproszony przez Chrystusa za pośrednictwem Kościoła, a jego zadanie nigdy nie jest aktem indywidualnym, lecz należy do całego Kościoła i jest dziełem Kościoła. Wspólnota katechetów jest zawsze we wspólnocie Kościoła Powszechnego. „Katecheci uczestniczą w misji i posłannictwie

Jedynego Nauczyciela Jezusa Chrystusa” (CT 5) Na nowo odczytana prawda o Kościele jako wspólnocie uświadamia wszystkim odpowiedzialność za wychowanie do aktywnego uczestnictwa w dziele Chrystusa i jego potrójnej funkcji dla zbawienia ludzkości. *Dyrektorium katechetyczne Kościoła katolickiego w Polsce* podkreśla, że „Kierunek formacji katechetów wyznacza i określa ich misja. Ponieważ posłannictwem katechetów jest przekazywanie orędzia zbawienia, stąd też formacja katechetów winna przede wszystkim zatroszczyć się o to, aby uczynić ich *zdolnymi do przekazywania Ewangelii tym, którzy pragną powierzyć się Jezusowi Chrystusowi*. Z tak rozumianej misji katechetycznej wynika nie tylko chrystocentryczny cel katechezy, lecz także chrystocentryczny wymiar całej formacji katechetycznej. Jeśli katecheta ma prowadzić katechizowanych do komunii z Jezusem Chrystusem, to sam powinien trwać w głębokiej zażyłości z *Chrystusem i z Ojcem w Duchu Świętym*” (DKKKwP 150).

2. Formacja katechetów we wspólnocie Kościoła

Wspólnotę Kościoła tworzą: papież, biskupi, kapłani, osoby zakonne i ludzie świeccy. Ta wspólnota wymaga nieustannej formacji, która jest dostosowana, do potrzeb i zadań jej członków. Formacja katechetów, zgodnie z dokumentami Kościoła, rozwija się dynamicznie i wielopłaszczyznowo we wspólnocie Kościoła i w służbie dla niej. Czynnikiem formującym osobowość katechetów we wspólnocie Kościoła są: Słowo Boże – Chrystus, liturgia i życie sakramentalne oraz diakonia, czyli służba i miłość braterska.

2.1. Aspekt chrystocentryczny

Chrystocentryzm w formacji katechetów jest podstawowym kluczem dla zrozumienia służebnej roli i obecności

katechetów we wspólnocie Kościoła. „Chrystocentryzm w katechezie znaczy także, że pragnie się przez katechezę przekazywać nie swoją własną naukę, albo jakiegoś innego mistrza, lecz naukę Jezusa Chrystusa, tj. prawdę, której On nam udziela, albo ściślej mówiąc, prawdę, którą On sam jest. Trzeba więc twierdzić, że w katechezie przez nauczanie przekazywany jest Chrystus, Słowo Wcielone i Syn Boży, wszystko zaś inne o tyle, o ile do Niego się odnosi; że naucza sam Chrystus, a każdy inny nauczający – jedynie w tej mierze, w jakiej jest Jego zwiastunem lub tłumaczem i w jakiej Chrystus mówi przez Jego usta” (CT 6). Chrystocentryzm w formacji katechetów polega na całkowitym otwarciu się na Chrystusa i przekazywaniu Jego Zbawczego Orędzia. Chrystus zawsze stanowi centrum przekazu⁵. Głównym zadaniem katechetów we wspólnocie Kościoła jest przekazywanie Prawdy, jaką jest Chrystus. Do tego katecheta jest wezwany i posłany przez Chrystusa we wspólnocie Kościoła. Adhortacja *Catechesi Tradendae* nazywa Jezusa jedynym „Nauczycielem” (CT 7-8). Dlatego też „Każdy katecheta, niezależnie od zajmowanego w Kościele stanowiska, musi troszczyć się usilnie, aby poprzez swe nauczanie i swój sposób życia przekazywać naukę i życie Chrystusa” (CT 6). Od nich wymagana jest bezwzględna służba oraz pokora wobec przekazywanej Tajemnicy Chrystusa, którą stara się wyrazić w sposób pełny i autentyczny. Obecność we wspólnocie domaga się

od katechetów kształtowania kompetencji⁶ w przekazie nauki i służby Słowu Bożemu. Dlatego „Do (...) pilnego studiowania Słowa Bożego, przekazywanego przez Magisterium Kościoła, winien przykładać się katecheta; jak głęboka winna być jego zażyłość z Chrystusem i z Ojcem, jak wiele czasu powinien on poświęcać modlitwie i jak być oderwanym od siebie samego, aby mógł powiedzieć: «Moja nauka nie jest moja»” (CT 6). Formacja katechetów zmierza do ukształtowania roli służebnej, zarówno wobec, treści, nauki, jak i osoby Jezusa Chrystusa. Należycie pojęty chrystocentryzm odsłania ludziom Boży plan zbawienia, rodzi Kościół jako Lud Boży i przez dary Ducha Świętego tworzy nowego człowieka.⁷ Chrystocentryzm nadaje chrześcijańskiej wspólnocie wymiar trynitarny i osobowy oraz wyraża się w upodobnieniu uczniów do Mistrza⁸. „W tym znaczeniu ostatecznym celem katechezy jest doprowadzić kogoś nie tylko do spotkania z Jezusem Chrystusem, ale do zjednoczenia, a nawet głębokiej z Nim zażyłości. Bo tylko On sam może prowadzić do miłości Ojca w Duchu Świętym i do uczestnictwa w życiu Trójcy Świętej” (CT 5).

2.2. Aspekt liturgiczny

W liturgii katecheci przeżywają najwyższe doświadczenie wspólnoty chrześcijańskiej, słuchają Słowa Bożego i uczestniczą w najpełniejszy sposób w tajemnicy Eucharystii. Jak podkreśla Sobór Watykański II

⁵ Por. A. Szafrński, *Chrystocentryzm w katechetyce i katechezie*, „Nostra” (1980) nr 194, s. 15.

⁶ M. Majewski, *Kształtowanie kompetencji katechetów*, w: *Formacja katechetów*, red. M. Majewski, Kraków 1990, s. 77-91.

⁷ Por. M. Majewski, *Zagadnienia programowe katechezy włoskiej*, „Ateneum Kapłańskie” 71 (1979) nr 424-425 z. 2-3, s. 232.

⁸ Por. J. Szańca, *Model katechezy zawarty w Dyrektorium Katechetycznym*, Lublin 1975 (mps KUL), s. 12-13; H. Langkammer, *U podstaw idei chrystocentrycznych w Nowym Testamencie*, w: *Chrystocentryzm w teologii*, red. E. Kopeć, Lublin 1987, s. 25-35.

z niej bowiem, jak ze źródła „spływa na nas łaska i z największą skutecznością przez nią dokonuje się uświęcenie człowieka w Chrystusie i uwielbienie Boga, które jest celem wszystkich innych dzieł Kościoła” (KL 10). To właśnie poprzez Eucharystię dokonuje się szczególna formacja wszystkich osób we wspólnocie i prowadzi do budowania jedności. Przez nią Kościół tworzy autentyczną wspólnotę Ludu Bożego, która stając się zgromadzeniem wierzących naznaczona jest tym samym znakiem jedności, która była udziałem apostołów i pierwszych uczniów Pana. „Eucharystia wciąż na nowo buduje tę wspólnotę jedności” (RH 20). Wymiar liturgiczny formacji katechetów zawiera również prawdę, że w liturgii skoncentrowanej na Chrystusie, dzieło zbawienia dokonane w przeszłości uobecnia się w teraźniejszości i otwiera perspektywę ku przyszłości. „Liturgia (...) jest szczytem, do którego zmierza działalność Kościoła i jednocześnie jest źródłem, z którego wypływa cała Jego moc” (KL 10). Wynika z tego, że posługa katechetów przyczynia się do pełnego i świadomego uczestnictwa wszystkich członków wspólnoty w tajemnicy zbawienia, która aktualizuje się i wypełnia w czasie poprzez udział w Eucharystii i liturgii. Formacja katechetów dokonuje się w wymiarze liturgicznym we wspólnocie chrześcijańskiej przez słuchanie i medytację Słowa Bożego, modlitwę oraz życie sakramentalne (por. KK 10). Proces ten dokonuje się stosownie do podjętego na chrzcie świętym daru powołania. Jan Paweł II podkreśla, że celem każdego chrześcijanina jest „dochodzenie do poznania radykalnej nowości

chrześcijańskiej płynącej z chrztu, sakramentu wiary, po to, żeby móc wypełniać swoje życiowe obowiązki zgodnie z otrzymanym przez Boga powołaniem” (ChL 10). Zadaniem katechetów formowanych we wspólnocie wiary jest nieustanna troska o rozwój dziecięctwa Bożego w sobie oraz pomoc innym w odkrywaniu Chrystusa. Przez katechezę we wspólnocie osoby poznają pełniejsze znaczenie liturgii, przeżywają w niej spotkanie z Chrystusem⁹.

2.3. Aspekt diakonijny

Diakonia przedstawiana jest jako posługa służebna biskupów, kapłanów i świeckich wobec Chrystusa i społeczności ludzkiej. Jest to uczestnictwo w posłudze Chrystusa (por. KDK 3), który „istniejąc w postaci Bożej, nie skrzyżtał ze sposobności, aby być na równi z Bogiem, lecz ogołocił samego siebie, przyjąwszy postać sługi, stawszy się podobnym do ludzi” (Flp 2,5-6). Kościół, jako wspólnota, powinien służyć ludzkości i poszczególnym narodom. Ta służebna rola Kościoła wobec świata, stawia również wymagania katechetom. Służba wobec braci we wspólnocie ludzkiej wymaga od katechetów „rzeczywistego opowiedzenia się po stronie takich wartości, jak np. prawda, sprawiedliwość społeczna, wolność, demokracja itp., zdolnych zagwarantować sprawiedliwe stosunki społeczne, jak również prowadzenie takiego stylu życia na płaszczyźnie materialnej, które odpowiadałoby kryterium ewangelicznego rozumienia ubóstwa”¹⁰. Wymiar diakonijny spełnia ważną rolę w procesie formacji

⁹ Por. R. Murawski, *Katecheza chrzcielna w procesie wtajemniczenia chrześcijańskiego czasów apostołskich*, Warszawa 1990, s. 176.

¹⁰ K. Misiaszek, *Katechetyczna formacja księży*, w: *Formacja katechetów*, red. M. Majewski, Kraków 1990, s. 120.

katechetów, bowiem przybliży ich do wspólnoty. Człowiek jako osoba rozwija się we wspólnocie (rodzinnie bądź społeczeństwie) przez realizację zasady uczestnictwa i pomocniczości. „W każdej ze wspólnot wszyscy jej członkowie wzajemnie się wspomagają i uzupełniają. Każdy bierze i daje, tworzy i przekazuje wartości, korzysta z pomocy i udziela jej potrzebującym”¹¹. Realizowana we wspólnocie Kościoła zasada pomocniczości to wypełnianie wymiaru diakonijnego i wzajemne pomaganie sobie. Katecheci na wzór Chrystusa powinni spieszyć z pomocą wszystkim ludziom.

3. Podstawowe wymiary formacji katechetów

3.1. Formacja ludzka i chrześcijańska

Katecheta powinien być w pełni dojrzałym człowiekiem i na człowieczeństwie budować pozytywne cechy chrześcijańskie. Formacja ludzka zakłada pełną dojrzałość duchową, psychiczną, zwłaszcza emocjonalną, ale także wolitywną, osobową i motywacyjną. Bez dojrzałości emocjonalnej nie można mówić o zdolności kontaktu wychowawczego, otwarciu na wspólnotę katechizowanych. Katecheta jako wychowawca powinien kształtować cechy dojrzałej osobowości, czyli dojrzałość ludzką i wiarygodność chrześcijańską. Dojrzałość ludzka wymaga mądrości i zrównowżenia psychicznego, zdolności do zrozumienia odmiennej mentalności, otwartości na znaki czasu, odwagi w podejmowaniu decyzji oraz dialogu. Natomiast dojrzałość chrześcijańska wyraża się dobrą znajomością orędzia zbawienia, bowiem stawia katechetę na płaszczyźnie kompetencji. Wiarygodność

chrześcijańska zakłada identyczność i tożsamość nauki i życia. Podjęcie funkcji nauczycielskiej i wychowawczej domaga się uczestniczenia w formacji osobowościowej i chrześcijańskiej, a także znajomości spraw ludzkich i chrześcijańskich. Wówczas w działaniu wychowawczym katecheta staje się świadkiem Chrystusa i narzędziem Ducha Świętego. Katecheta powinien znać orędzie, które przekazuje, a także adresata i cały kontekst społeczny, w którym żyje. Nie można zadowolić się jedynie teoretyczną formacją, ale ma ona obejmować pełny rozwój osobowości przyszłego katechety, jego wiary, zdolności doktrynalnych oraz praktycznego wykorzystania środków i metod w katechizacji. Warunkiem urzeczywistnienia osobowości ludzkiej i chrześcijańskiej katechetów jest włączenie się w rzeczywistość społeczną oraz rozwój duchowości kościelnej (por. RdC 189). Duchowość rozwija się poprzez medytację osobistą i wspólnotową nad Słowem Bożym oraz intensywne życie liturgiczno-sakramentalne, które zbliża katechetę do sakramentów pokuty i Eucharystii. Dojrzewanie ludzkie i chrześcijańskie katechety wymaga, aby stał się odpowiedzialnym członkiem wspólnoty kościelnej, z którą się utożsamia i identyfikuje.

3.2. Formacja doktrynalno-teologiczna

Aby być katechetą nie wystarczy jedynie być chrześcijaninem, ale konieczna jest wiedza z zakresu Pisma Świętego, liturgii czy historii Kościoła. W procesie kształcenia katechetów istotną rolę spełnia zatem formacja doktrynalno-teologiczna. Ojciec Święty Jan Paweł II określa ją jako podstawową potrzebę naszych czasów.

¹¹ A. L. Szafrński, *Kairologia. Zarys nauki o Kościele w świecie współczesnym*, Lublin 1990, s. 21.

Wynika ona z tego, że zadaniem katechety jest przekazywanie katechizowanym dzieciom i młodzieży całej nauki chrześcijańskiej, dlatego on sam musi ją najpierw dobrze poznać. Nie może tylko dawać świadectwa własnej wiary, ale musi przekazywać jej treść. Dlatego też poznanie dziedzictwa doktrynalnego i wiedzy teologicznej jest nieodzownym warunkiem odpowiedzialnego przekazywania treści orędzia zbawienia w świetle dzisiejszych uwarunkowań społeczno-kulturowych. Formacja katechetów polega na wskazaniu na istotne kierunki i treści, które powinni oni gruntownie poznać i odpowiednio zastosować w późniejszej pracy. Punktem wyjścia jest Objawienie zawarte w Piśmie Świętym i Tradycji Kościoła. Na treści orędzia chrześcijańskiego, skupionego wokół centralnego misterium wiary, którym jest Jezus Chrystus, składa się cały program katechetyczny:

- trzy wielkie etapy historii zbawienia: Stary Testament, życie Jezusa Chrystusa i historia Kościoła;

- wielkie filary orędzia chrześcijańskiego: Symbol wiary, liturgia, życie moralne i modlitwa.

Katechizm Kościoła Katolickiego powinien być podstawowym doktrynalnym punktem odniesienia wraz z katechizmem własnym Kościoła parokialnego lub lokalnego.

Cała formacja doktrynalno-teologiczna zmierza do tego, aby katecheta stawał się osobą kompetentną i odpowiedzialną za pełny przekaz nauki objawionej. Katecheta jest wspomagany w pogłębianiu własnej wiary. On jest wezwany do tego, aby ukazać podstawowe aspekty orędzia bezpośredniego własnym życiem, aby żyć nimi na co dzień, aby dzielić się nimi we wspólnocie. Ten wymiar jako ogólny cel ma doprowadzić katechetów do organicznego i systematycznego poznawania orędzia chrześcijańskiego dotyczącego głównego przesłania wiary, którym jest Jezus Chrystus (por. RdC 19).

3.3. Formacja psychologiczno-pedagogiczna

Katecheta przekazuje nie tylko wiedzę, ale i postawę wiary. Jednocześnie naucza określoną grupę osób – dzieci, młodzież bądź dorosłych, którzy żyją w konkretnej rzeczywistości. Tak więc poznanie człowieka i jego kontekstu społecznego, dokonuje się za pośrednictwem różnych nauk humanistycznych, zwłaszcza psychologii oraz pedagogiki. W formacji katechety powinny być obecne również nauki społeczne, które zapewniają poznanie kontekstu społeczno-kulturowego, co jest niezbędne w procesie ewangelizacji oraz nauki dotyczące wychowania i komunikacji. Studium nauk humanistycznych nie jest celem samym w sobie, ale pomaga w wychowaniu w wierze. Teologia i nauki humanistyczne powinny się wzajemnie ubogacać w służbie działalności ewangelizacyjnej.

Katecheta towarzyszy wychowanekowi w procesie rozwoju i wyznawania wiary zaszczerpionej na chrzcie świętym. Formacja zmierza zatem do uczynienia z katechety wychowawcy człowieka i życia ludzkiego. W procesie formacji katechetów powinniśmy uwzględnić podstawowe założenia procesu dydaktycznego, osobę katechety jako nauczyciela, wychowawcę i świadka. Kształtowanie umiejętności psychologiczno-pedagogicznych pozwoli formowanemu katechecie na podjęcie działalności wychowawczej w procesie katechezy. W ten sposób katecheta spełnia rolę wychowawczo-nauczycielską pozostając dla wychowanka świadkiem w drodze do pełnego wyznania wiary. Przekaz wiary dokonuje się zawsze na płaszczyźnie osobowej. W procesie formacji katechetów konieczne jest więc poznanie oraz kształtowanie i rozwijanie cech osobowych katechety jako nauczyciela, wychowawcy i świadka. Formacja psychologiczno-pedagogiczna

powinna być bliska praktyce, uzdalniać do kreatywności a nie tylko biernego przyswojenia zewnętrznych reguł.

3.4. Formacja dydaktyczno-metodyczna

Formacja katechetów realizuje się w Polsce głównie poprzez pięcioletnie studia teologiczne na uniwersytetach katolickich bądź fakultetach teologicznych (dziennych lub zaocznych) oraz diecezjalnych instytutach teologicznych, wyższych seminariach duchownych – diecezjalnych i zakonnych. Ma ona charakter organiczny i systematyczny. Podejmuje w określonym czasie najbardziej specyficzne wymiary formacji: orędzie chrześcijańskie, liturgię, Katechizm Kościoła Katolickiego, nauczanie Kościoła, znajomość człowieka i kontekstu społeczno-kulturowego, pedagogię wiary; dydaktykę i metodykę katechezy oraz praktyki katechetyczne na wszystkich poziomach nauczania. Celem formacji dydaktyczno-metodycznej jest pomóc katechetom w osiąganiu właściwego przygotowania, kompetencji i fachowości pedagogiczno-metodologicznej i dydaktycznej. Formacja zmierza do wywołania w nich wrażliwości na człowieka i jego problemy, a także na programowanie i projektowanie, co wymaga znajomości: środowiska, podmiotów i poznania celów wychowawczych, które należy osiągnąć. To doprowadza wychowanie do analizy, weryfikacji, projektowania i do oceny. Ten wymiar jako cel ogólny ma pomóc katechecie w nabywaniu zdolności do komunikacji – animacji i do projektowania – programowania katechetycznego. Celem szczegółowym jest:

- uczynić katechetów zdolnymi do tego, aby potrafili zaprojektować drogę wiary nauczania;

- poznać środowiska, podmioty i zbadać cele wychowawcze, które należy osiągnąć,

- uczynić katechetów zdolnymi do skonstruowania sobie planu katechetycznego poprzez opracowanie metody odpowiedniej dla zakresu ich pracy,

- pomóc katechetom w posługiwaniu się techniką przyjmowania i przekazywania wiadomości w zależności od rzeczywistych potrzeb.

Dzięki tak pojmowanej formacji dydaktyczno-metodycznej katecheta staje się osobą zdolną do prowadzenia procesu nauczania-uczenia się w katechezie.

3.5. Formacja praktyczna w realizacji katechezy

Katecheza jest procesem edukacyjnym i katecheta powinien posiadać zdolności praktycznego przekazu wiadomości. Z tej racji, obok kształcenia teoretycznego, należy położyć większy nacisk na ćwiczenia praktyczne. Taka formacja jest konieczna, gdyż wówczas katecheta może spotkać się z różnymi sytuacjami i w praktyce rozwiązać je. Ponadto, katecheta nie może zadowolić się poznaniem treści przesłania chrześcijańskiego czy znajomością metod, ale powinien wykształcić różne sposoby działania. Tylko formacja praktyczna podczas studiów pomoże w zdobyciu umiejętności katechizacji. Jednakże mimo wszystko konieczna jest również formacja teoretyczna dla udzielania katechezie pomocy, by spotkał się odpowiednio z różnymi sytuacjami dla uniknięcia formy empirycznej w przekazywaniu katechezy oraz zrozumienia zmian, jakie zachodzą w zakresie wychowania, a także dla odpowiedniego pokierowania przyszłą pracą. Gdy idzie o formację katechetów, to trzeba pamiętać o tym, że wspomniane wyżej wiadomości łatwiej zostaną przyswojone, jeżeli będą przekazywane w czasie wykonywania już pracy (np. podczas sesji, na których przygotowuje się i ocenia lekcje katechetyczne) (por. DCG 112).

Podsumowanie

Przez formację katechetów rozumie się „proces zmierzający do ukształtowania dojrzałej, służebnej, dialogicznej i twórczej osobowości katechety, zdolnej do wspólnotowej pracy”¹². Oznacza to kształtowanie cech osobowych oraz przyjmowanie pewnego systemu wartości. Formacja katechetów na współczesne czasy to proces zmierzający do ukształtowania dojrzałej, służebnej, dialogicznej i twórczej osobowości katechety, zdolnej do pracy w katechezie. Jest ona realizowana we wspólnocie Kościoła i zmierza do przygotowania kapłanów, osób świeckich i zakonnych do prowadzenia katechezy szkolnej i parafialnej. W celu właściwego pełnienia posługi katechetycznej w Kościele partykularnym pierwszorzędne znaczenie nadaje się duszpasterstwu katechetów przez:

- wzbudzenie we wspólnotach chrześcijańskich powołań do katechizacji;
- troskę o katechetów;
- popieranie animatorów odpowiedzialnych za katechizację;
- odpowiednią organizację formacji katechetów, zarówno podstawowej jak i stałej;
- rozwijanie troski duchowej o katechetów w sensie osób i całych grup;
- koordynowanie pracy katechetów z zajęciami innych pracowników duszpasterstwa (por. DOK 233).

Zadaniem duszpasterstwa katechetycznego wspólnoty Kościoła jest troska o wykształcenie i przygotowanie ludzi odpowiedzialnych za posługę Słowa. Przekonanie to wypływa zarówno z założeń dydaktycznych i pedagogicznych katechezy, jak i z tradycji

Kościoła, który zawsze wyrażał przekonanie, że wychowanie osoby ludzkiej dokonuje się najskuteczniej w wyniku osobowego oddziaływania (por. DOK 234). Diecezjalne duszpasterstwo katechetyczne powinno przyznać absolutne pierwszeństwo formacji katechetów świeckich, zwrócić uwagę na formację katechetyczną prezbiterów, tak w planach studiów w formacji seminaryjnej, jak i w okresie formacji stałej. *Dyrektorium ogólne o katechizacji* zwraca się do biskupów, aby ta formacja była otoczona skrupulatną troską (por. DOK 234). Równocześnie mocno podkreśla, że formację katechetyczną należy odnosić do misji Kościoła we współczesnym świecie oraz uwzględniać aktualne uwarunkowania duszpasterskie. Dlatego też w formacji katechetycznej należy:

- „– przystosować ją dla potrzeb ewangelizacyjnych obecnych czasów. Oznacza to, że katecheta powinien być człowiekiem głębokiej wiary i odznaczać się wyrazistą tożsamością chrześcijańską i eklesjalną;
- przekazać katechetom takie rozumienie katechezy, jakie ma dzisiaj Kościół i uzdolnić ich do urzeczywistniania tego modelu katechezy. Dotyczy to zwłaszcza realizacji katechezy w jej funkcji nauczania, wychowania i wtajemniczenia. Wymaga to, aby *katecheci byli równocześnie nauczycielami, wychowawcami i świadkami*” (DOK 237).

Formacja katechetów we wspólnocie Kościoła jest wynikiem ich uczestnictwa w posłannictwie i misji Jezusa Chrystusa, który wspólnotę Kościoła powołał i podtrzymuje w trwaniu. Czynniki konstytutywnymi w procesie formacji są ukazane aspekty:

¹² S. Łabendowicz, *Formacja katechetów w Dokumentach Kościoła i literaturze katechetyczno-dydaktycznej po Soborze Watykańskim II*, Lublin-Radom 1994, s. 8-9.

chrystocentryczny, liturgiczny i diakonijny. Wymienione aspekty realizują proces formacji katechetów integralnie. Należy podkreślić, że świadomość Kościoła jako wspólnoty towarzyszy katechetom w całym procesie formacyjnym oraz w okresie pełnionej posługi we wspólnocie. W niej bowiem powstaje

zapotrzebowanie na formację sług Słowa oraz realizację posłannictwa głoszenia orędzia Chrystusa. Należy budzić u katechetów poczucie przynależności i odpowiedzialności za Kościół, w którym katecheta wzrastał, otrzymał dar powołania oraz realizuje posłannictwo głoszenia Słowa Bożego.

<i>Ks. dr hab. Stanisław Łabendowicz – Instytut Teologii Pastoralnej i Katechetyki Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego Jana Pawła II w Lublinie.</i>
